

**Aardappelmeelfabriek Ter Apel en Omstreken
ambitiedocument herbestemming complex**

Versie 1.1
Simone La Brijn
Oktober 2013

Inleiding

Verscholen in de bossen van Ter Apel staat een bijzonder complex. Het voormalige fabrieksterrein van de Aardappelmeelfabriek Ter Apel en Omstreken. Ondanks dat het terrein is afgesloten staan op internet veel (prachtige) foto's van de locatie en de fabrieksgebouwen. Zoeken met de term 'aardappelmeelfabriek ter Apel' geeft interessante resultaten. De locatie trekt mensen uit heel Nederland en Europa en is een geliefde locatie voor zogeheten Urbanfotografen en -filmers.

Het terrein heeft een uitstraling die te vergelijken is met de industriecomplexen in het Ruhrgebied, die jaarlijks duizenden bezoekers trekken.

Het industriecomplex heeft geen beschermde status, maar wordt wel in het boek Monumenten in Nederland. Groningen beschreven: "De voormalige aardappelmeelfabriek Ter Apel e.o. (Ruiten-Aa kanaal 13) werd in 1916 gebouwd en heeft een prachtige dienstwoning voorzien van tegeltableau met jugendstil-invloeden."

Een deel van de gebouwen wordt verhuurd voor opslag, anderen zijn in verval geraakt. Als geen serieuze actie wordt ondernomen zal dit complex verloren gaan. De aardappelmeelfabriek is een belangrijk industrieel monument, waarvan de cultuurhistorische waarde tot nu toe is onderschat is. Het laat de geschiedenis zien van een industrie die ook nu nog een belangrijke en innovatieve bedrijfstak is in de Veenkoloniën. De ligging in het bos kan naast de al bestaande culturele en toeristische voorzieningen een extra impuls zijn voor de hele omgeving. Het bevorderen van het woonklimaat en de leefomgeving van de inwoners van Ter Apel is juist in een periode van recessie en structurele bevolkingskrimp van belang. Ook hierbij kan een vergelijking gemaakt worden met het succes van de Duitse Route der Industriekultur, die van het grauwe industriële gebied een toeristische trekpleister heeft gemaakt.

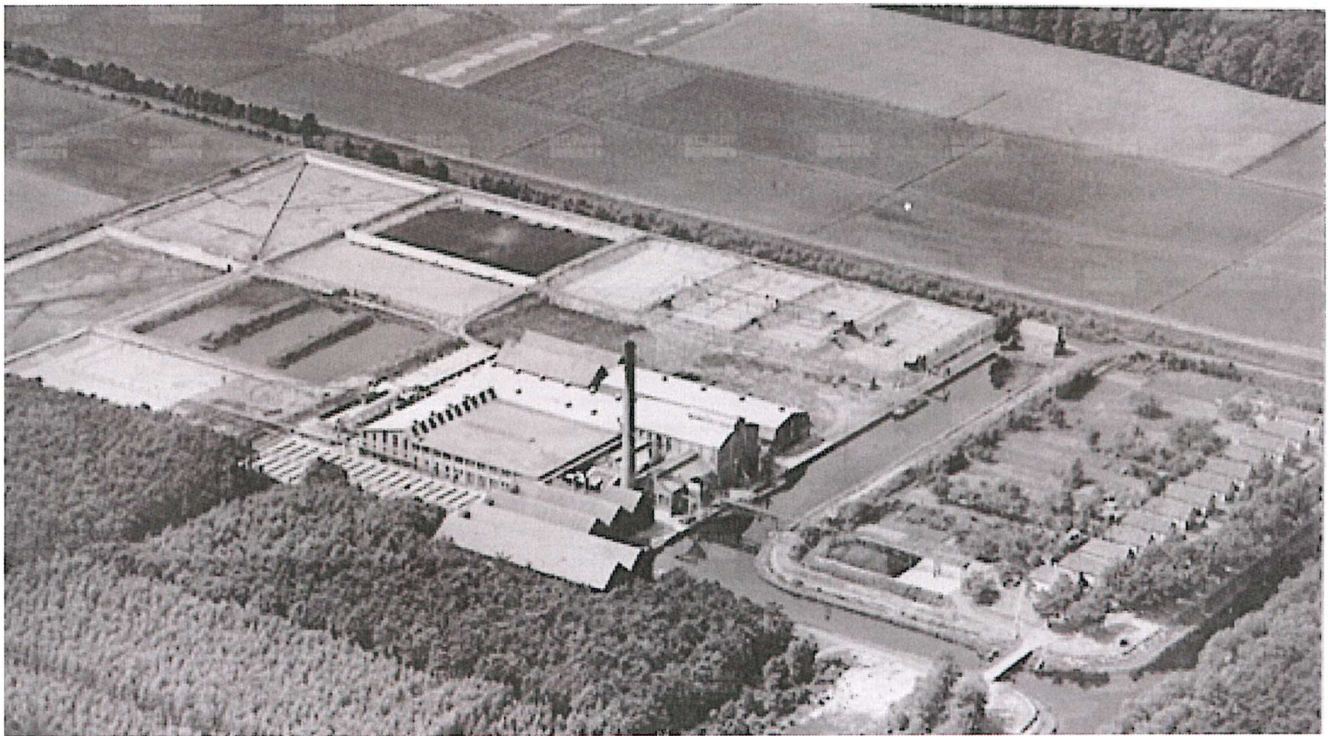

Cultuurhistorie heeft vaak een positief effect op de vastgoedwaarde van gebouwen en terreinen; het draagt bij aan een aantrekkelijke woonomgeving en vestigingsklimaat; het biedt aanknopingspunten voor nieuwe ontwikkelingen in stedenbouw, natuurontwikkeling en waterbeheer; het trekt toeristen en geeft trots en identiteit aan bewoners. Door te investeren in het gebied wordt dit complex geen storende factor meer in het landschap, maar een symbool voor de arbeiders in de Veenkoloniën en een monument van het leven in die tijd. Het complex heeft een eigen culturele identiteit, die de sociale geschiedenis van het gebied laat zien. Doel van het project is het complex te behoeden voor verder verval, en daarmee het voorkomen van gevaarlijke situaties en overlast.

Voor het deel met de hoogste cultuurhistorische waarde is een toekomstvisie gewenst waarop het toekomstig beheer en onderhoud kan worden gebaseerd. Gezien het cultuurhistorische belang van de locatie voor Ter Apel en de gemeente Vlagtwedde stellen wij voor dat wij de eigenaren ondersteunen bij het vinden van een nieuwe bestemming en nieuw gebruik voor het complex. Gezien de omvang van het terrein is het moeilijk om hiervoor pioniers te vinden, daarom stellen wij voor als gemeente samen met de eigenaren dit initiatief nemen.

Gesprekken met de voormalig technisch directeur van Avebe, de heer Sanders, hebben de waarde van de fabriek voor de omgeving nog eens bevestigd. Sanders had na het sluiten van de fabriek de locatie niet meer bezocht. Hoewel de aangebrachte ravage hem verdrietig maakte, vertelde hij zo levendig over de geschiedenis en de medewerkers, dat voor ons de fabriek weer tot leven kwam. Zijn verhaal, het verhaal van de arbeiders in Ter Apel, is zeer de moeite waard om met een groot publiek te delen.

Omschrijving van het complex

Adres:

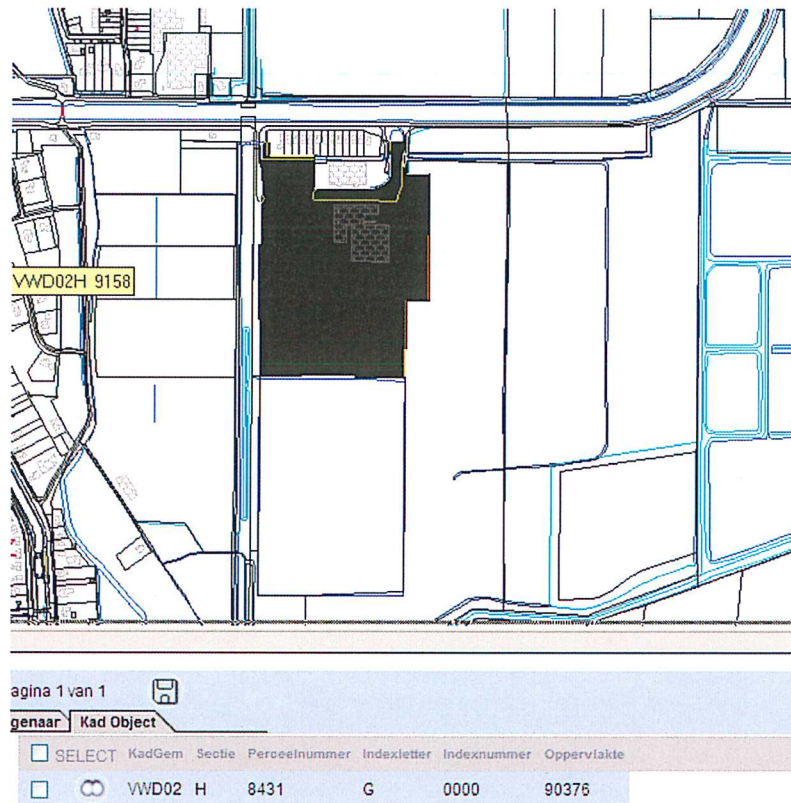
Ruiën Aa Kanaal Zuid 13

9561 TG Ter Apel gelegen aan het Ruiten Aakanaal

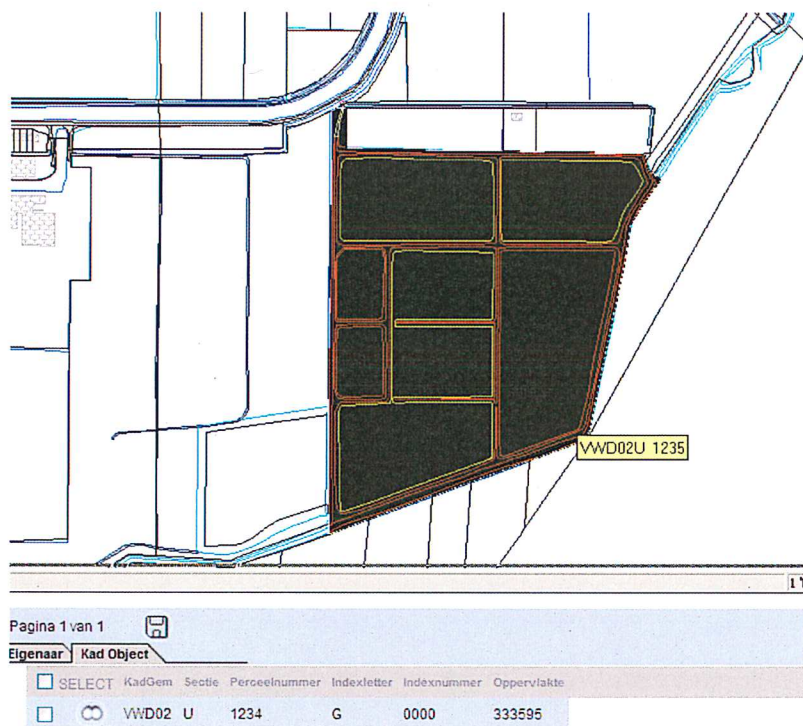
Het complex bestaat uit:

- Ketelhuis met schoorsteen (1916)
- Fabriekshal (1916)
- Kantoorgebouw (1916) Bakstenen gebouw met een schilddak.
Boven de entree is het woord kantoor en het jaartal 1916 aangebracht.
- Voor de ingang van de fabriek staat een serie vrijstaande arbeidershuisjes
- Aan de achterzijde van de fabriek bevinden zich de rechthoekige vloeivelden, de bassins waarin tijdens het productieproces afvalwater werd geborgen.
-

De oppervlakte van de vloeivelden is ruim 33 hectare. Het fabrieksterrein is bijna 9 hectare groot.

De fabriek

De vloeivelden

Beknopte geschiedenis van het complex.

De fabriek is opgericht in 1916, in 1919 verenigden de coöperatieve fabrieken in de verkoopcoöperatie Avebe (Aardappelzetmeel Verkoop Bureau. In 1962 besloot de algemene ledenvergadering van de Avebe om de aardappelmeelfabrieken "Ter Apel e.o." en "Musselkanaal" te fuseren. Het doel van de schaalvergroting was lagere exploitatiekosten en hogere uitkeringen aan leden. De productie werd overgebracht naar de toekomstige fusiepartners. De fabriek "Westerwolde" in Veerle werd ontmanteld. Twee jaren later was de fusie rond. De gebouwen werden verkocht aan de Aankoopvereniging van de Westerveldse Landbouwmaatschappij. Deze combinatie van fabrieken heette de "Coöperatieve Vereniging Aardappelmeelfabriek Westerveld, Ter Apel, Musselkanaal" (W.T.M.), gevestigd in de gemeente Vlagtwedde.

De productie werd geëindigd in 1981. Sindsdien hebben er diverse bedrijfjes ingezet, maar er is geen structurele nieuwe bestemming voor gevonden. De stoommachine uit de fabriek is opgeslagen in Limburg om t.z.t. opgenomen te worden in het Industriemuseum te Gronsveld. De aardappelmeelfabriek in het Veenmuseum in Emmer-Compascuum is voor een belangrijk deel ingericht met machines van deze voormalige fabriek. Twee grote branden hebben veel schade aangericht. Het architectonische hart van deze fabriek is compleet verdwenen.

Ongestoord heeft de natuur circa 30 jaar, zonder bemoeienis van de mens, dit complex getransformeerd naar een ,voor de mens levend in een geordende omgeving, zeer bijzonder en inspirerend object.

Foto's zijn ondermeer te vinden op:

(www.stoommachine.nl, www.industriemuseum.nl voor foto's van de fabriek, Foto's (oud) www.beeldbankgroningen.nl, foto's van www.martintb.nl/terapel

Voorstel

De enorme drang in Nederland om alle vervallen gebouwen te renoveren heeft ook zijn keerzijde. Vaak blijft na een restauratie maar weinig over van de oude glans van een gebouw. Het 'patina' wordt zorgvuldig weggepoetst. Een voorbeeld hier van is De Toekomst in Scheemda.

Prachtig als een ruïne, maar nu een gewoon oud gebouw, waar niemand wat mee kan beginnen. Hierbij is eerst gerestaureerd, vanwege de omvang van het pand en de enorme kosten die terugverdiend moeten worden, staat het nu leeg.

Er moet verder gekeken worden dan dat een vervallen gebouw staat voor armoede en aftakeling. Voorstel is om op deze locatie in Ter Apel niet eerst te gaan restaureren, maar juist kijken welke herbestemmingen voor het complex kunnen gelden. Op die manier kunnen de onderdelen van de ruïne die voor herbestemming geschikt zijn bewaard blijven en de overige onderdelen kunnen begeleid vervallen of in de huidige staat geconserveerd worden. In de natuurbescherming is niets doen een beproefd concept gebleken.

Daarnaast moet het terrein voor bezoekers opengesteld kunnen worden, zodat het deel uitmaakt van het cultuurhistorische aanbod van de gemeente. Deze ruïne, op een min of meer open ruimte in het bos verhoogt het recreatief perspectief van bestaande toeristische voorzieningen zoals het Noaberpad, het Middeleeuwse klooster en de jachthaven als vaarwegenknooppunt voor wandel-, fiets-, vaar- en cultuurtoeristen.

Doelstelling:

Een geschetst perspectief voor een ontwikkelingsgericht ruimtelijk- en beheersplan. Hierin staan uitgangspunten en randvoorwaarden voor een toekomstige inrichting, “beheer” en eventueel toekomstige functies van het gebied. Hervoor moeten de volgende zaken onderzocht worden: Welke afwegingen maken we over behoud, versterking, benutting, begeleid verval, sloop en de wijze waarop dat vastgelegd kan worden in beleid en ontwerp.

Daarnaast wordt een beknopt overzicht opgesteld van de cultuurhistorische waarden van het complex met vermelding van de concrete wijze waarop de waarden kunnen worden veiliggesteld of kwaliteiten worden versterkt. Uiteindelijk zal een plan inzicht geven hoe en voor welke kosten dit complex verantwoord kan verouderen terwijl het onderdeel is van de openbare ruimte. Risicovolle objecten zullen we moeten repareren of versneld laten ruïneren. Natuurlijk is het mogelijk om nog een deel van het complex commercieel te benutten. Indien hiervoor wordt gekozen zal een duidelijke scheiding tussen openbaar en commercieel zichtbaar moeten zijn op deze locatie.

Welke acties stellen wij voor?

- Overleg met de eigenaren. Een eertse gesprek met de rentmeester heeft plaatsgevonden. De eigenaar heeft aangegeven positief mee te willen denken. Hij vindt het wel belangrijk dat bij eventuele herontwikkeling het complex en de vloevelden als één object worden ingebracht in de besprekingen.
 - Indien het van belang voor is draagvlak of het binnenhalen van subsidies moet een procedure opgestart voor de aanwijzing van (een deel van) de locatie als gemeentelijk monument. Hiervoor moeten we allereerst de gemeentelijke monumentenverordening actualiseren. (winter 2013-2014) Dit legt een bescherming op de locatie, maar betekend niet dat deze niet verder ontwikkeld kan worden.
 - Overleg met Libau over het project herbestemming waar zij aan werken en onderzoeken of de aardappelmeelfabriek hier deel vanuit kan maken.
 - Bouwhistorisch onderzoek met waardebeoordeling als basis voor de herbestemming/hergebruik. Het terrein perceelsgewijs in kaart brengen
 - In beeld brengen van de relevante wetgeving
 - In beeld brengen van de financieringsmogelijkheden
- We hebben een korte inventarisatie gemaakt van mogelijke financieringsbronnen en/of samenwerkingspartners. Wanneer daadwerkelijk tot een herontwikkelingsinitiatief wordt beginnen zal dit nader onderzocht moeten worden.

- *Subsidieregeling stimulerend herbestemming monumenten (Min OCenW, RCE)*

Regeling is bedoeld voor gebouwen die zich niet heel makkelijk lenen voor een nieuwe functie. Ook gebouwen zonder formele monumentenstatus komen in aanmerking. Er moeten dan wel cultuurhistorische waarden in het geding zijn die door de gemeente worden erkend.

Subsidie is beschikbaar voor een onderzoek naar de haalbaarheid van een monument en een interactief of procesgericht onderzoek naar de herbestemming van een monument. De subsidie voor een onderzoek bedraagt 70% van de kosten van dat onderzoek

- Stimuleringsfonds creatieve industrie (inhoudelijk, niet voor restauratie/bouwkosten)
- Programma Landelijk Gebied Provincie Groningen
- Krimpgelden Provincie Groningen
- Stichting DBF

